

СТАНОВЛЕНИЕ СОЦИАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА В УКРАИНЕ: ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПРИРОДА РАСХОЖДЕНИЙ В ФАКТИЧЕСКОМ И ФОРМАЛЬНОМ СТАТУСАХ

Овсиенко О. В.

Выявлена и раскрыта экономическая природа расхождений в формальном и фактическом статусах провозглашенного в Украине социального государства. Доказано, что государство вследствие трансформаций отношений собственности выступает источником асоциальных практик. Определены экономические факторы, затрудняющие становление социального государства.

Ключевые слова: социальное государство, социальная деятельность государства, легитимизация частной собственности, «приватизация» власти.

FORMATION OF THE WELFARE STATE IN UKRAINE: THE ECONOMIC NATURE OF THE DIVERGENCES IN THE ACTUAL AND FORMAL STATUS

Ovsienko O. V.

The economic nature of divergences in formal and actual social state status proclaimed in Ukraine is identified and disclosed. It is well-proven that the state because of property relations transformation comes forward the source of asocial practices. Economic factors, hampering social state becoming, are certain.

Keywords: social state, social activity of the state, peculiar legitimating, privatizing of power.

УДК 336. 71

ЗМІНА НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНВЕРСІЙНОГО ТИПУ

*Л. В. Нечипорук, кандидат економічних наук, доцент
Національний університет «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»*

Визначено напрями діяльності сучасної соціальної держави в умовах інверсійного характеру ринкової трансформації.

Ключові слова: інверсія, інверсійна трансформація, соціальна держава, соціальне страхування, страхування життя, страхування відповідальності роботодавця.

Постановка проблеми. Загалом інверсія як тип розвитку суспільства є рух у передбачуване «вперед» через відштовхування. Проблеми інверсії виявляються вельми багатоманітними, оскільки йдеться про радикальне перетворення конкретного суспільства з усіма особливостями стосовно як самого себе, так і навколишнього світу, коли здійснення цього процесу не лише не гарантоване, а й натрапляє на опір, навіть усередині даного суспільства.

Аналіз основних досліджень та публікацій. У працях А. Гриценка доведено, що інверсійний тип ринкової трансформації передбачає протилежні переходи: від загального одержавлення власності до розвитку різноманіття її форм, від державної монополії до включення конкурентних принципів, від директивно-планових цін до вільного ціноутворення та ін. У структурі ринкової трансформації пропонується виокремлювати такі трансформаційні потоки, як основний процес — первинне накопичення капіталу; переструктурування економіки відповідно до нових закономірностей її функціонування; соціалізацію економіки, що включає соціалізацію власності, праці та результатів виробництва. Отже, через те, що «... всі ці трансформації у своїй основі є інституційними, а наслідки одних і тих самих заходів в умовах класичного та інверсійного типів переходу до ринкової економіки відрізняються і часто є протилежними» [1, с. 277], можливий вияв різних неklasичних економічних ефектів. За висновками вітчизняних науковців, «для країн трансформаційного переходу (зараз їх називають *емерджентні* економіки, тобто такі, в яких залишаються елементи попередньої системи) характерним є суперечність взаємопов'язаних процесів, що виявляється в такому: “недостатній рівень ринкових механізмів (тобто те, що отримало назву неспроможність чи банкрутство ринку) диктує надмірне державне втручання в економіку (тобто необхідність встановлення ринкових інституцій за допомогою адміністративно-правових заходів), це у свою чергу відбувається при недостатньо розвинених об'єктивних еволюційно-історичних умовах розвитку цих країн. Унаслідок цього формується низька якість формальних інститутів, що взагалі приводить до неефективності і розбалансованості трансформаційних процесів» [2, с. 249].

Оцінюючи результат інверсійного характеру ринкової трансформації, А. Гриченко підкреслює необхідність формування Україною свого інституційного устрою і зазначає, що побудова інститутів за класичними рецептами призводить до їх невідповідності інституційному середовищу і в результаті — до їх недієздатності. «Інституційні ями виникають як наслідок взаємодії інституційної катастрофи, яка руйнує інституційний каркас суспільства, та інституційної інверсії, яка змінює історичну послідовність і причинно-наслід-

кові зв'язки у формуванні інституційної структури» [1, с. 276]. Науковці визнають, що «для аналізу якості інститутів необхідно виділити три основні аспекти. Якість інститутів визначається, по-перше, *характером віддзеркалення об'єктивної міри економічного процесу*. По-друге — *відповідністю наслідків дії інститутів стосовно їх функцій*. По-третє — *зовнішніми ознаками, що притаманні їх внутрішній сутності*» [2, с. 250].

Л. І. Ільчук, А. В. Сивак, А. П. Супруненко до основних напрямів «діяльності сучасної соціальної держави включають: заходи з заохочення економічного зростання (стимулювання попиту на ринку праці, політика цін і доходів тощо); перерозподіл національного доходу на користь соціально вразливих верств (за ознакою віку — молодь та пенсіонери, за ознакою статі — жінки, за ознакою фізичних вад — інваліди тощо); розвиток доступних для всіх охорони здоров'я, освіти, культури. При цьому обсяг соціальної допомоги має бути виваженим, бо надмірна соціальна допомога призводить до завищених очікувань, зниження мотивації до праці та розвитку психології соціального утриманства» [3].

Поступово соціальне страхування, що запроваджується у другій половині XIX ст. в Європі, формується в три моделі.

1. *Модель О. Бісмарка*, яка започаткувала створення системи соціального страхування в Німеччині і широко застосовується також в Австрії, Франції, Швеції, давала можливість уперше здійснити суспільний перерозподіл доходів з метою соціального захисту нижчих верств населення, до яких на той час належали наймані працівники промислових підприємств і відносно яких й законодавчо закріплювалися певні соціальні гарантії в разі втрати працездатності або роботи. Відповідно до цієї моделі забезпечення засновано виключно на праці і тому поширюється лише на тих осіб, які зуміли завоювати для себе це право своєю працею; обов'язкове забезпечення лише для тих найманих працівників, заробітна плата яких нижча визначеної мінімальної суми, тобто для тих, хто не може користуватись індивідуальним страхуванням; забезпечення, засноване на методології страхування, що встановлює паритетне співвідношення між внесками найманих працівників та роботодавців, а також між виплатами та внесками; забезпечення, яким управляють самі роботодавці та наймані працівники [4, с. 42].

2. *Модель У. Беверіджа*, яка була розроблена для Великої Британії і запропонувала нові підходи до політики соціального забезпечення: держава не тільки взяла на себе захист від соціальних ризиків втрати працездатності через старіння, інвалідність, безробіття, а й відповідала за медичну допомогу і лікування, ритуальні послуги, професійну перепідготовку, надавала допомогу на дітей у разі смерті годувальника, розлучення і материнську допомогу. При цьому розміри більшості видів допомоги не залежали від попереднього заробітку і були однаковими. Розміри пенсій визначалися родинним станом: наприклад, пенсії були вищими для подружньої пари, де дружина не працю-

вала. Для одержання таких виплат застрахованим потрібно було робити обов'язкові внески. Однак внесок був єдиним і охоплював відразу всі страхові випадки без будь-якого спеціального поділу. Всі пенсії і соціальні допомоги виплачувалися з фонду соціального страхування, а державні допомоги здійснювалися за рахунок податкових відрахувань.

Принципи соціального страхування у Великій Британії змінилися з часів реалізації неоконсервативної соціальної політики М. Тетчер (1988 р.), що передбачала: стимулювання індивідуальних заощаджень для пенсійного періоду життя; зниження рівня державних витрат на соціальне забезпечення як у відносному, так і в абсолютному виразі; розширення допомоги родині як фундаменту розвитку суспільства, передусім малозабезпеченим родинам, які мають малолітніх дітей; зростання стимулів до праці [5, с. 334–335, 336].

3. *Модель особистого (колективного) страхування* було розвинуто у США, однак у тій чи іншій формі застосовується також у країнах Латинської Америки і Португалії.

У 1935 р. у США був прийнятий Закон про соціальне забезпечення, яким встановлено два види соціального страхування: по старості (пенсії) і по безробіттю. З часом поширення набули також страхування працюючого населення від виробничого травматизму і професійних захворювань; медичне страхування за місцем роботи (ним охоплено близько 60 % працюючих за наймом та членів їхніх родин); індивідуальне страхування від соціальних ризиків; соціальні програми боротьби з бідністю та ін. [5, с. 339–340].

Формулювання цілей. Метою статті є визначення напрямів діяльності сучасної соціальної держави в умовах інверсійного характеру ринкової трансформації.

Виклад основного матеріалу. Розробляючи Концепцію соціальної держави в Україні, фахівці визначають основні принципи її функціонування, а саме:

– принцип загального добробуту, критерієм дотримання якого є високий рівень життя населення, що визначається обсягом і структурою споживання, сукупністю поточних доходів та накопичень, забезпеченістю якісним житлом тощо;

– принцип соціальної справедливості, який визначає міру забезпечення окремих громадян матеріальними і духовними благами відповідно до їх внеску в суспільно корисну працю;

– принцип солідарності, що ґрунтується на соціальній відповідальності працюючих за непрацездатних, в основі якої домінує моральний компонент, котрий має бути підкріплений юридичною відповідальністю;

– принцип субсидіарності, що має дві складові: по-перше, це перетікання коштів від більш успішних до менш успішних за ринкових умов; по-друге, цей принцип передбачає законодавче регулювання взаємодії у соціальному секторі державних і недержавних структур з наданням громадським та приватним ініціативам переваги у фінансуванні соціальних програм;

– принцип соціальної безпеки, що зумовлює та гарантує безпеку людини, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз шляхом скоординованої системи національної безпеки та соціальної політики, розвитку системи соціального (державного і недержавного) страхування, інтеграції України в міжнародну систему соціального розвитку [6].

Країни, у яких відбуваються соціально-політичні перетворення, поступово відмовляються від непосильних соціальних гарантій та неефективної і економічно обтяжливої системи соціального забезпечення, яка дісталася їм у спадок від радянських часів, і тільки починають усвідомлювати переваги страхування життя, що гальмується такими проблемами: доходи здебільшого є низькими, тому і безпосередні умови життя неминуче є більш пріоритетними; політичне, суспільне та економічне середовище характеризується невідзначеністю, зберігаються перспективи знищення приватних заощаджень через інфляційні процеси, а також безпосередньо власного економічного існування, наприклад, через можливість безробіття.

Важливу роль відіграє збалансований політичний перерозподіл суспільних благ через колективне страхування, зразками організації якого є:

1. запровадження соціального страхування «знизу» як урегулювання відносин працівників і роботодавців;
2. уведення інституту соціального страхування «зверху» через державне законодавство;
3. організація третього (змішаного) варіанту формування системи соціального страхування внаслідок залучення державної влади і профспілок.

Найважливішим елементом соціальної системи держави в усіх країнах з ринковою економікою є страхування життя, що дозволяє успішно задовольняти потреби юридичних та фізичних осіб у забезпеченні гарантій захисту їх економічних інтересів, пов'язаних зі здійсненням різних видів господарської діяльності, збереженням певного рівня добробуту і здоров'я.

На сучасному етапі реалізація соціальної відповідальності бізнесу вимагає й страхування відповідальності роботодавця. Наприкінці 1960-х років багато європейських країн прийняли закон про обов'язкове страхування відповідальності роботодавця.

Відповідальність роботодавця за заподіяну шкоду життю, здоров'ю і особистому майну працівників повинна бути встановлена відповідно до Цивільного кодексу України, чинних Правил відшкодування власником підприємства, установи і організації або уповноваженим ним органом шкоди, заподіяної працівникові ушкодженням здоров'я, пов'язаним із виконанням ним трудових обов'язків та іншими правовими актами.

Страхування відповідальності роботодавця передбачає покриття заподіяної страхувальником шкоди життю, здоров'ю та/або майну третіх осіб унаслідок нещасних випадків (включаючи виникнення професійних захворювань) на виробництві, що спричиняють третім особам фізичну або психічну травму,

а також неналежного виконання страхувальником прийнятих зобов'язань перед громадянами, що перебувають з ним у трудових відносинах. Нещасний випадок — це обмежена в часі подія або раптовий вплив на третю особу небезпечного виробничого чинника чи середовища. Роботодавець несе відповідальність перед працівниками у разі, коли: він припустився особистої необережності (якщо роботодавець є фізичною особою); не зміг забезпечити відповідного та безпечного обладнання, устаткувати безпечні робочі місця і підібрати кваліфікованих, компетентних службовців; сталися порушення законодавчих актів, які можуть призвести до відповідальності роботодавця; необережність одного з працівників призвела до травми іншого [7, с. 293].

Обов'язки кожного роботодавця: забезпечити охорону здоров'я, безпеку та благополуччя своїх працівників під час робіт; вжити всіх заходів, аби запобігти будь-якому ризику для здоров'я осіб, які не є службовцями роботодавця, та гарантувати їх безпеку; усіма можливими засобами запобігати викидам в атмосферу отруйних і шкідливих речовин.

Предметом договору страхування є майновий інтерес страхувальника, що не суперечить законодавству України, який за законом несе матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну життю та/або здоров'ю працівника трудовим каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я при виконанні ним своїх трудових обов'язків, унаслідок неумисних винних дій (бездіяльності) роботодавця.

Договір страхування відповідальності роботодавця вважається укладеним на користь працівників — громадян, що перебувають зі страхувальником у трудових відносинах відповідно до трудового договору (контракту), договору підряду, доручення та інших зобов'язань, пов'язаних з особистою працею громадян, підтверджених цивільно-правовими угодами. Працівниками вважаються: робітники та службовці, що перебувають на постійній, тимчасовій, сезонній роботі; позаштатні працівники та особи, що працюють за сумісництвом; студенти та учні, які проходять виробничу практику на підприємстві.

Для оцінювання ризику необхідна така інформація:

1) вид виробництва (рід діяльності страхувальника). Описується докладно з метою уточнення страхового захисту, селекції ризиків. Наприклад, у полісі страхування компанії, що здійснює прокладення комунікацій, може бути не передбачена робота в шахтах метрополітену;

2) умови праці, дотримання техніки безпеки та розвиток соціальної сфери. На підставі цієї інформації можна зробити висновок про ступінь ризику та ймовірність розвитку професійних захворювань;

3) чисельність працівників, їх кваліфікація, стаж;

4) річна заробітна плата. Саме цей показник береться за основу для визначення достатніх лімітів. Зазначимо, що донедавна страховики не обмежували суми відшкодування за угодами страхування відповідальності роботодавців. Багато страхових компаній почали вводити ліміти відповідальності на поодинокі катастрофічні збитки;

- 5) специфіка діяльності;
- 6) робота на чужій території;
- 7) історія збитків за останні п'ять років, сума найбільшого збитку.

Роботодавець (страхувальник) зобов'язаний:

– сплатити страхову премію у строки, встановлені договором страхування.

Страховий тариф устанавлюється страховиком, виходячи з оцінювання конкретного ризику, обраного страхувальником ліміту відповідальності, виду господарської діяльності та інших обставин, що впливають на ступінь ризику. Як правило, страхувальник виплачує депозитну страхову премію, сума якої залежить від річної суми заробітної плати (брутто-заробітної плати за страховий рік, включаючи всі оподатковувані прибутки). Другий метод підрахунку страхової премії ґрунтується на сумах річного обігу — прибутків від продажу продукції та побічних операцій, а також від кількості зайнятих у виробництві;

– своєчасно надати інформацію страховику про всі відомі йому обставини, що мають істотне значення для оцінювання страхового ризику, і надалі інформувати його про будь-які зміни страхового ризику;

– вжити всіх можливих і доцільних заходів для з'ясування причин і наслідків страхового випадку;

– негайно, але в будь-якому разі не пізніше 48 годин (не враховуючи вихідні та святкові дні), після того як стало відомо про подію, що має ознаки страхового випадку, повідомити про це страховика;

– негайно повідомити страховика про всі вимоги, що висуваються у зв'язку зі страховим випадком;

– вжити всіх можливих і доцільних заходів із запобігання чи зменшення збитків;

– надавати страховику на його вимогу всю доступну йому інформацію і документацію, що дасть змогу робити висновки про причини і наслідки страхового випадку, характер і розмір завданих збитків;

– забезпечити участь страховика у визначенні розміру завданого збитку.

Страховими випадками є травми працівників підприємства будь-якого походження (хімічна, механічна, термічна та ін.), отримані ними внаслідок:

– аварій, пожеж, руйнації будинків, споруд і конструкцій;

– теплових ударів, опіків, обмороження, утоплення, ураження електричним струмом, блискавкою;

– гострих отруень;

– стихійних лих, надзвичайних подій та інших чинників, що не включені до переліку випадків, які спричинили тимчасову або стійку втрату працівником професійної працездатності або його смерть, коли у постраждалого (або його спадкоємців) є всі підстави вимагати від роботодавця в установленому законом порядку відшкодування заподіяної ним шкоди.

Випадок визнається страховим, якщо шкоду заподіяно в період дії договору страхування відповідальності роботодавця:

- на території підприємства або в іншому місці роботи протягом робочого часу, включаючи встановлені перерви;
- під час відряджень, а також при вчиненні дій за дорученням адміністрації;
- по дорозі на роботу або з роботи на транспорті підприємства;
- у робочий час на транспорті загального користування або під час проходження пішки, якщо виконання трудових обов'язків потребує пересування;
- у робочий час на особистому легковому транспорті за наявності розпорядження адміністрації на право його використання для службових поїздок (оформлюється письмовим дозволом адміністрації на використання особистого транспортного засобу працівника у службових цілях).

Не відшкодовується шкода, заподіяна внаслідок:

- умисного заподіяння працівником собі фізичних ушкоджень, самогубства, спроби самогубства, психічного розладу;
- вчинення працівником злочину, протиправних дій (крадіжка, хуліганство та ін.);
- участі працівника в діях, що заважали працювати іншим, уповільнювали робочий процес або призвели до іншого роду безладу на виробництві;
- порушення працівником вимог техніки безпеки праці, якщо з цього приводу він був письмово попереджений роботодавцем або уповноваженою особою;
- прямування працівника на роботу або повернення після роботи транспортними засобами, що не належать підприємству на праві власності або на підставі договору;
- форс-мажорних обставин (а саме: військових дій, народних заворушень, страйків та їх наслідків, радіоактивного забруднення);
- отруєння працівника алкоголем і наркотичними речовинами або наслідками їх уживання (асфіксія, інсульт, зупинка серця та ін.);
- спортивних та інших розважальних ігор (волейбол, теніс, доміно тощо);
- перебування працівника на території підприємства в неробочий час (у вихідні та святкові дні), не пов'язане з дорученням роботодавця.

Отже, якщо працівник дістав травму під час виконання робіт, не пов'язаних із його безпосередніми обов'язками (визначеними контрактом) та кваліфікацією, то компенсація за полісом не відшкодовується. Так, травма, отримана некваліфікованим робітником, котрий виконує роботу, яка вимагає певної кваліфікації, страхуванням не покривається.

Розмір страхового відшкодування за шкоду, заподіяну працівникові, визначається відповідно до вимог Цивільного кодексу і положень чинних законодавчих та нормативних актів України і встановлюється у межах, визначених цими актами, але не більше встановлених у договорі страхування лімітів відповідальності страховика.

Страхове відшкодування у межах страхування відповідальності роботодавця за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю та/або майну працівників, здійснюється у межах відповідних страхових лімітів.

У разі тимчасової непрацездатності (без її зниження, внаслідок травми на виробництві, після проходження курсу лікування):

– додаткові витрати на лікування, у межах встановленого ліміту відповідальності по виплаті одноразової допомоги; при цьому страховик має право зменшити розмір відшкодування залежно від ступеня вини потерпілого в ушкодженні його здоров'я, внаслідок невиконання ним нормативних актів з охорони праці, але не більш ніж на 50 %, якщо це передбачено умовами договору страхування;

– компенсація морального збитку, якщо це передбачено договором страхування.

У разі стійкої повної або часткової втрати професійної працездатності (інвалідності):

– втрачена заробітна плата (або відповідна її частина). Розмір відшкодування встановлюється залежно від ступеня втрати професійної працездатності і середньомісячного заробітку працівника, який він мав до ушкодження здоров'я; при цьому страховик має право зменшити розмір відшкодування залежно від ступеня вини потерпілого в ушкодженні його здоров'я, внаслідок невиконання ним нормативних актів з охорони праці, але не більш ніж на 50 %;

– одноразова допомога, розмір якої визначається виходячи із середньомісячного заробітку потерпілого за кожний відсоток утрати працівником професійної працездатності; при цьому страховик має право зменшити розмір відшкодування залежно від ступеня вини працівника в ушкодженні його здоров'я внаслідок невиконання ним нормативних актів з охорони праці, але не більш ніж на 50 %;

– компенсація витрат на медичну та соціальну допомогу (витрати на придбання ліків, додаткове харчування, протезування, сторонній догляд та ін.), якщо встановлено, що потерпілий має потребу в цій допомозі і одночасно не має права на її безкоштовне одержання. Вона надається потерпілому в розмірах, визначених медико-соціальною експертною комісією (МСЕК), при цьому ступінь вини потерпілого в ушкодженні його здоров'я не враховується;

– компенсація морального збитку, якщо це передбачено договором страхування.

Ступінь утрати працездатності визначається МСЕК у відсотках до професійної працездатності, яку мав потерпілий до ушкодження здоров'я.

У разі смерті постраждалої особи в результаті нещасного випадку на виробництві: втрачена заробітна плата, розмір відшкодування визначається із середньомісячного заробітку загиблого з вирахуванням частки, яка припадала на нього і непрацездатних осіб, які були на його утриманні, але не мали права на відшкодування шкоди (частини втраченого заробітку); виплачується особам, які мають на це право відповідно до чинних законодавчих і нормативних актів України; при цьому страховик має право зменшити розмір відшкодування залежно від ступеня вини потерпілої особи внаслідок невиконання нею нормативних актів з охорони праці, але не більш ніж на 50 %; одно-

разова допомога в розмірі п'ятирічного заробітку родини загиблого; при цьому страховик має право зменшити розмір відшкодування залежно від ступеня вини потерпілої особи внаслідок невиконання ним нормативних актів з охорони праці, але не більш ніж на 50 %; компенсація морального збитку, якщо це передбачено договором страхування; компенсація витрат на поховання, якщо це передбачено договором страхування.

У разі пошкодження, знищення особистого майна постраждалого: збиток, заподіяний працівнику, з яким відбувся нещасний випадок на виробництві, внаслідок чого було пошкоджено або знищено його особисте майно, що знаходилося при ньому: носильні речі і дрібна ручна поклажа (крім грошей, документів, ювелірних виробів, засобів автотранспорту).

Виплати страхових відшкодувань здійснюються страховиком незалежно від виплат, отриманих потерпілим або його спадкоємцями від органів соціального забезпечення (виплат по листках тимчасової непрацездатності, пенсій і грошової допомоги, а також заробітку працівника після нещасного випадку). Розрахунок страхового відшкодування, пов'язаного з втратою професійної працездатності, проводиться на підставі висновків МСЕК або рішення суду. У разі повторного огляду потерпілого МСЕК страховик має бути про це повідомлений страховальником, і розмір відшкодувань може бути переглянуто. Страхове відшкодування постраждалим працівникам або їх законним спадкоємцям виплачується готівкою через касу страховика або безготівково шляхом перерахування на рахунок одержувачів у банку.

Зазначимо, що ми розмежуємо страхування відповідальності при трудових відносинах, про яке йшлося, і страхування відповідальності, що впливає з трудових відносин. Останнє є новим видом страхування, який покриває такі ризики: неправомірне звільнення, дискримінація, сексуальні переслідування, приниження гідності, порушення таємниці приватного життя, обмеження службового зростання і просування по службі, доведення до стресу та серцевих страждань.

Реалізація даного виду страхування ускладнюється тим, що прийняття таких ризиків в управлінні потребує відповідної формалізації та документування виробничого процесу, а саме: наявності у роботодавця письмових посадових інструкцій для кожної категорії працівників; постійний облік результатів праці кожного працівника; реєстрація та оформлення всіх претензій працівників і відповідей на них роботодавцем у письмовому вигляді.

Висновки. Визначено, що Україна та інші пострадянські держави, на відміну від західних країн, рухаються до соціальної, правової та демократичної держави особливим шляхом, специфіка якого полягає у тому, що соціальні основи, які вже були сформовані, потребують лише оновлення і доповнення правовими та демократичними основами в умовах, коли більшість громадян України готові втратити здобуті політичні та економічні права і свободи заради повернення мінімальних соціальних гарантій.

Поступово загострюються суперечності і диспропорції у реформуванні економіки та соціальної сфери суспільства, що, зрештою, веде до виникнення комплексу відповідних загроз національній безпеці та викликає нагальну необхідність у формуванні дійового механізму соціальної безпеки. На сучасному етапі основні проблеми у цій сфері полягають у соціальних деформаціях і загостренні соціальних питань, вирішення яких повинне ґрунтуватися на поєднанні принципів дії соціально-ринкової економіки з максимально широким застосуванням принципів приватної ініціативи, що здатне посилити роль суб'єктів страхового ринку в забезпеченні відповідного страхового захисту (страхування життя, здоров'я, працездатності, додаткової пенсії, страхування відповідальності роботодавців).

ЛІТЕРАТУРА

1. Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований : монография / под ред. А. А. Гриценко. — К. : Форт, 2008. — 928 с.
2. Економічна безпека держави: сутність та напрямки формування : монографія / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін. ; за ред. Л. С. Шевченко. — Х. : Право, 2009. — 312 с.
3. Соціальна безпека [Електронний ресурс] / Ю. Б. Поорхнявий, О. О. Волощук, Л. І. Ільчук // Центр перспективних соціальних досліджень / М-во праці та соц. політики України, Нац. акад. наук України. — К., 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cpsr.org.ua/?pg=6&id=39>
4. Ганслі Теренс М. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки / М. Ганслі Теренс. — К. : Основи, 1996. — 238 с.
5. Политика доходов и качество жизни населения : / под ред. Н. А. Горелова. — СПб. : Питер, 2003. — 653 с.
6. Концепція соціальної держави в Україні (проект) / Л. І. Ільчук, А. В. Сивак, О. О. Давидюк // Центр перспективних соціальних досліджень / М-во праці та соц. політики України, Нац. акад. наук України. — К., 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cpsr.org.ua>
7. Мних М. В. Страхування в Україні: сучасна теорія і практика / М. В. Мних. — К. : Знання України, 2006. — 284 с.

ИЗМЕНЕНИЕ НАПРАВЛЕНИЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОЦИАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ИНВЕРСИОННОГО ТИПА

Нечипорук Л. В.

Определены направления деятельности современного социального государства в условиях инверсионного характера рыночной трансформации.

Ключевые слова: инверсия, инверсионная трансформация, социальное государство, социальное страхование, страхование жизни, страхование ответственности работодателя.

CHANGING THE DIRECTION OF THE WELFARE STATE IN TERMS OF MARKET TRANSFORMATION OF THE INVERSION TYPE

Nechyporuk L. V.

The directions of the modern welfare state in terms of the inversion nature of market transformation.

Keywords: inversion, inversion transformation, social state, social insurance, life insurance, employer's liability insurance.

УДК 330.1(477).001.76

ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Т. М. Камінська, доктор економічних наук, професор
Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Присвячено пріоритетам модернізації України, що є предметом гострої дискусії серед науковців і політиків. Їх розглядають і як підвищення конкурентоспроможності економіки за рахунок стримування ціни робочої сили, і як тривале економічне зростання із наступним покращенням добробуту людей, і навпаки — як людський розвиток, створення умов для творчої самореалізації кожного громадянина, де економічний розвиток є похідним від соціального. Обґрунтовано необхідність третього підходу для України.

Ключові слова: модернізація, конкурентоспроможність, соціальний розвиток, людський розвиток.

Постановка проблеми. Перехід від командної до ринкової економіки зазнав різну траєкторію у постсоціалістичних країнах. Україна, на жаль, дійшла до монополізованої великим бізнесом економіки і корумпованого суспільства, що є головною причиною бідності українців і міграції молодих фахівців та кваліфікованих працівників, здатних на адаптацію до нових реалій. Поши-